

збереження, а й розвиток пізнавальної активності учнів у непередбачуваних ситуаціях. При відповідній підтримці та організації навчального процесу, діти зможуть зберегти інтерес до навчання, розвиватись та успішно адаптуватись після війни. Перспективи подальших пошуків вбачаємо в розробці методик підвищення мотивації до навчання та розвитку пізнавальної активності учнів у подібних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В. Ю. , Лещенко М.П., Тимчук Л. І. Цифрова гуманістична педагогіка. К. : ІТЗН НАПН України, 2017. –181 с.
2. Ветров І. В., Овчарук О. В., Іванюк І. В., Басараба Н. А. Результати регіонального моніторингу стану впровадження та рівня матеріальнотехнічного забезпечення інформаційно-комунікаційних технологій у закладах загальної середньої освіти, використання цифрових засобів та ІКТ педагогічними працівниками в умовах карантину: збірник матеріалів / заг. ред. Биков В.Ю., Черній А.Л. Рівне. РОППО, 2021. – 84 с.
3. Жалдак М. І., Морзе Н. В., Рамський Ю. С. Двадцять років становлення і розвитку методичної системи навчання інформатики в школі та педагогічному університеті. Комп'ютер у школі та сім'ї, 2005, 5: 12-19.
4. Canva [Електронний ресурс]. URL: https://www.canva.com/uk_ua/planu/ (дата звернення 09.05.2023р.).
5. Ornament Name [Електронний ресурс]. URL: <https://ornament.name> (дата звернення 09.05.2023р.).
6. Постанова КМУ від 24 червня 2022 року №711 «Про початок навчального року під час дії правового режиму воєнного стану в Україні». [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-2022-p#Text>.(дата звернення 09.05.2023р.).

УДК 376:616.896]:81'233-053.2

МУЗИЧНА ЛОГОРИТМІКА ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО ТА МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНИХ ДІТЕЙ ІЗ РАС

Чередніченко Наталія,

кандидат педагогічних наук, доцент
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

Стороженко Ганна, магістрант,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

У статті висвітлено актуальність використання музичної логоритміки як засобу корекції психоемоційного та мовленнєвого розвитку тимчасово переміщених дітей з РАС. Представлено напрями та зміст авторської ігрової програми з музичної логоритміки, розробленої на підставі аналізу змісту методики американських фахівців «First Aid Arts». Окреслено труднощі, що виникають у дітей даної категорії та підкреслюється позитивний корекційний вплив використання даної програми.

Ключові слова: тимчасово переміщені діти з РАС, музична логоритміка, психофізичний та мовленнєвий розвиток, психоемоційні порушення.

The article highlights the relevance of using musical logorhythms as a means of correcting the psycho-emotional and speech development of temporarily displaced children with ASD. The directions and content of the author's game program on musical logorhythms, developed on the basis of the analysis of the content of the methodology of the American specialists "First Aid Arts", are presented. The difficulties that arise in children of this category are outlined and the positive corrective effect of using this program is emphasized.

Keywords: temporarily displaced children with ASD, musical logorhythms, psychophysical and speech development, psychoemotional disorders.

Постановка проблеми. Українське суспільство переживає кризовий період, пов'язаний із повномасштабним вторгненням російської федерації в Україну. Внаслідок цієї агресії українці масово були змушені шукати захисту в інших країнах світу. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, багато країн Європи прийняли українців, які отримали статус тимчасово переміщених осіб з правом на працю, повноцінний доступ до системи охорони здоров'я, освіти та соціальної допомоги. Це близько 4 000 000 осіб, серед яких 480 000 - діти, які вимушені були адаптуватися до нового життя.

Особливі труднощі при цьому відчували діти з особливими освітніми потребами (ООП), серед яких значну кількість складають діти із РАС [2]. Як переконливо довели спостереження батьків, педагогів, у зв'язку з війною їхній стан значно погіршився - з'явилися прояви посттравматичного стресового розладу: мутизм, гіперроздратованість, несподівані напади агресії, надмірний переляк від раптових подразників (стук, грукіт), емоційна відстороненість, зниження інтересу до навчання, психосоматичні прояви (головний біль, біль у животі тощо). Кожна дитина з розладом аутистичного спектру страждає від змін у заведеному порядку дій, розкладі, перестановок меблів вдома. Будучи переселенцем, вона втратила базове відчуття безпеки. Саме тому подолання психоемоційних порушень у даній категорії дітей є актуальною проблемою сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На важливість комплексного вирішення проблеми інтелектуального, поведінкового і мовленнєвого розвитку у дітей з РАС наголошували вітчизняні вчені (О.Аль-Мраят, Н.Базима, С.Конопляста, К.Островська, М.Рождественська, Т.Скрипник, В.Тарасун, М.Шеремет, Д.Шульженко та ін.), а також зарубіжні науковці (Б. Кауфман, П. Рандел, Е. Шоплер та ін). У наукових дослідженнях висвітлено властиві їм специфічні особливості розвитку когнітивної та соціальної сфери. Більшість із дітей мають порушення моторного, сенсорного та мовленнєвого розвитку [2]. За даними п'яти провідних американських організацій (таких як American College of Medical Genetics and American Academy of Neurology and Child Neurology Society), у таких дітей інформація обробляється в особливий спосіб: переважно моноканально та секвенційно. Це зумовлено тим, що увага дитини одночасно зосереджена на одному сенсорному каналі (аудіальному,

візуальному та ін.). Низький рівень уваги, її «деталізованість» призводить до дезінтегрованого сприйняття світу. Таке однобічне сприйняття і може пояснити здібності дітей із РАС, на кшталт, чудову зорову чи слухову пам'ять, особливу чутливість до музичного мистецтва, розуміння «логіки» в межах одного типу сенсорних завдань (наприклад складання пазлів), а з іншого боку – труднощі мовленнєвого та соціального розвитку.

Не зважаючи на ґрунтовні теоретико-методологічні дослідження, досі залишається недостатньо висвітленим методичний аспект змісту та організації корекційної роботи з дітьми з РАС. Це стало підставою для організації дослідження, спрямованого на нормалізацію психоемоційного стану та корекцію мовленнєвого розвитку тимчасово переміщених дітей із РАС. Засобом цієї корекції було обрано музичне мистецтво, а саме її галузь - музичну логоритміку. Г. Літвінова довела, що саме музика зачіпає глибинні потенційні можливості дітей з розладами аутистичного спектру, пробуджуючи в них інтерес до світу, сприяє засвоєнню різних позитивних емоцій, а також їхніх проявів [3, С. 18-39].

Мета статті – розкрити роль музичної логоритміки як засобу корекції психоемоційного та мовленнєвого розвитку тимчасово переміщених дітей з РАС, висвітлити напрями та зміст авторської ігрової програми з музичної логоритміки для дітей із РАС.

Виклад основного матеріалу. Музична логоритміка - це система музично-ритмічного виховання, складовими якої є слово, рух і музика. На практиці втілюється у виконанні дітьми під музику рухів (бігу, стрибків, танцювальних та імітаційних рухів) у супроводі ритмічного мовлення, гри на шумових інструментах чи співу [7, С. 7].

Ідея поєднання рухових вправ і музики у вихованні дітей відома ще з часів давніх Індії, Китаю, Греції. Відомо, що дві півкулі мозку не рівноцінні, виконують різні функції, але працюють у тісній і дуже складній єдності, керуючи різними видами діяльності. Базою для образного мислення є права півкуля, а для логічного - ліва. У сприйманні музики найактивніша роль належить правій півкулі мозку (Я. Гасанов, В. Корнієнко). У мовленнєвій діяльності виняткова роль належить лівій півкулі. Разом із цим мовлення тісно пов'язане з інтонацією та наголосом. Саме завдяки інтонації слова, фрази набувають відповідного конкретній ситуації смислу. Виходячи з цього, можна зробити спробу трансформувати думку О. Коваль про те, що мовлення, мислення і поведінка створюють нерозривну єдність. У свою чергу, музика, слово (мовлення, спів), рухи також можуть створювати своєрідну єдність у формуванні як музичних, так і мовленнєвих здібностей. Різні види такої інтегрованої діяльності здатні зняти нервові напруження, запобігти розумовому перевантаженню, виконати функцію емоційної розрядки, розвивають пам'ять, уяву, фантазію, творчі здібності [7].

Основи даного методу були закладені у роботах таких дослідників, як Г.О. Волкова, О.Б. Сагірова, Л.О.Федорович, Г.Р. Шашкіна, Ю.В. Рібцун, О.О. Леонт'єв, Т.О. Флоренська, М.Ю. Картушіна та ін. [1, С.51-56]

На основі аналізу проведених досліджень та вивчення досвіду роботи групи американських вчених (філософів, медиків, психологів, музикантів)

нами було розроблено проект ігрової програми з музичної логоритміки для дітей із порушеннями психофізичного та мовленнєвого розвитку. В основі програми лежить методика «First Aid Arts», автором якої є Кертіс Роміжу. Він довів, що мистецтво і творчість, а саме спектр різних технік (спів, танець, малювання, фізичні вправи, письмо, акторська гра) допомагають позбавитися від стресів та пов'язаного з ними дискомфорту. Невербальний аспект мистецтва допомагає пережити травму.

Дана програма складається з 8 занять – сесій, під час яких, за допомогою різних видів мистецької діяльності учасники навчаються визначати та закріплювати своє психологічне перебування на шкалі толерантності: висока (червона) зона реагування, низька (синя) зона реагування, комфортна (зелена) зона реагування.

На основі аналізу цієї програми, беручи до уваги сутність методу музичної логоритміки, яка є універсальним засобом корекції, бо одночасно координує рухи мовленнєвого апарату (а саме органів, які відповідають за артикуляцію: язика, губ та нижньої щелепи) та всього тіла дитини, нами була розроблена власна програма з музичної логоритміки, яка включала різноманітні логоритмічні вправи, що послідовно змінювали одна одну (для розвитку голосу, дихання, дрібної моторики пальців рук та артикуляційної моторики, розвитку слухового сприймання на невербальному та вербальному рівні, регулювання м'язового тону, підвищення уваги). Після проведення вправ визначався стан психологічного перебування на кольоровій шкалі толерантності.

Перед початком навчання було проведено анкетування батьків, у якому було відзначено особливості емоційного стану дітей, а також мовленнєвої комунікації. За результатами анкетування батьків, ми з'ясували, що з початком повномасштабної війни діти із РАС перестали точно, легко й виразно виконувати основні та імітаційні рухи. У всіх з'явилася гіперчутливість до звукових подразників, зникли навички самообслуговування, дикція стала нечіткою.

В експерименті взяли участь 5 дітей із них 2 дітей 5-6 років із розладом аутистичного спектру зі збереженим інтелектом, 1 дитина - 9 років, із супутнім діагнозом епілептична енцефалопатія, 1 дитина віком 10 років із супутньою мітигрованою ехोलалією, 1 дитина 15 років з діагнозом атипичний аутизм. Експериментальна робота проводилась у м. Бейле Оланешть, Румунія. Індивідуальні заняття проводилися 1 раз на тиждень, тривали не більше 30-40 хвилин. Під час занять постійно звучала музика, це не відволікало від занять, а навпаки – заспокоювало і зосереджувало.

На заняттях використовувалися авторські пісні-вправи, які відповідали певній тематиці, лексичній темі, письмово-художні та рухливо-ритмічні завдання. Для цього добирався музично-ритмічний, віршований матеріал для комунікації. При цьому враховувалась структура мовленнєвих, рухових та психоемоційних порушень.

Нами були розроблені ритмічні картки, що спрямовані на засвоєння почуття ритму. Дітям пропонувалося прослухати ритмічний малюнок, а потім повторити його, поступово ускладнюючи завдання.

Для розвитку фонематичного слуху нами було розроблено музичні вправи, в яких пропонувалося дитині впізнати немовленнєві та мовленнєві звуки (як дзижчить велика бджілка (голосна імітація), а як – маленький комарик (тиха імітація)).

Для розвитку діафрагмального та мовленнєвого дихання були запропоновані пісенні вправи із саморобними іграшками: «Кит», «Кашка», «Акваріумні рибки», «Хом'ячок», «Жучок», «Морозиво», «Жабка» тощо.

Для розвитку емоцій та вміння їх позначати ми пропонували дітям набір різних дитячих шумових інструментів. Наприклад, озвучування казок-шумівок.

Також нами було задіяно різні види ходьби, стрибки, біг, тупання, хлопки, які згодом переростали у невеличкі хореографічні замальовки.

Ігрова побудова занять створювала доброзичливу, емоційно-насичену атмосферу спільної творчості дітей та педагога, підтримувала пізнавальний інтерес та увагу, активізувала мовлення.

Експериментальне навчання тривало 10 місяців. Відзначимо, що поступово у дітей з'явився інтерес до виконання вправ, але він залишався нестійкий, значно покращилась слухова увага. Діти почали відчувати зміни настрою музики, динаміку, темп і ритм. Вони почали узгоджувати рухи із музикою та мовленням, але при цьому потребували допомоги дорослого. У багатьох у мовленні з'явилися нові звуки та слова. Найбільші успіхи відчувались у розвитку моторних функцій, слухо-зорово-моторної координації, уяви. За допомогою прийому «намалюй, про що розповіла музика» діти висловлювали своє ставлення до музики не словами, а за допомогою кольорових «каляк-маляк» на папері.

Разом із позитивними змінами ми також відмітили появу у деяких дітей нових стереотипів та тиків.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дало нам змогу переконатись, що заняття з музичної логоритміки позитивно вплинули на загальний психофізичний та психоемоційний стан тимчасово переміщених дітей із РАС, дозволили вивести їх зі стану загальмованості та покращити комунікативні здібності. Відзначимо, що, на нашу думку, найбільш ефективними для цих дітей є індивідуальні форми роботи та індивідуальні корекційно-виховні заняття. Разом із цим дітей із РАС можливо навчати в умовах інклюзивної освіти, спеціально та цілеспрямовано організовуючи підтримку різними фахівцями – логопедами, дефектологами, психологами, спеціалістами із фізреабілітації, залежно від індивідуальної структури порушення.

Відзначимо, що розроблена методика виявилась ефективною. Її можливо використовувати в роботі з різними категоріями дітей із особливими освітніми потребами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базима Н. В. Теоретичне вивчення проблематики аутизму. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. 2015. №1. С. 51-56.
2. Державна наукова установа Інституту модернізації змісту освіти: Матеріали для використання в роботі під час воєнних дій. URL:

<https://imzo.gov.ua/psyholohichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robot/materialy-dlia-vykorystannia-v-roboti-pid-chas-voiennykh-diy/>

3. Літвінова Г., Зазуленкео-Бакланова Н. Арт-терапевтичні технології в системі психолого-педагогічної допомоги дітям з розладами аутистичного спектру. *Зцілююче мистецтво*. 2016. №3. С.18-39.

4. Махній М.М. Проективний психологічний інструментарій для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами: інформаційно-методичний посібник. – Чернігів: Видавництво «Десна Поліграф», 2021. – 320 с.

5. Стороженко А. ТОП-5 музично-логоритмічних ігор. URL: https://training.academy/uk/offer/top-5-muzicno-logoritmicnix-igor/2508?affiliate=offers_list_search

6. Чеснокова Л. Заняття з логоритміки для дітей із вадами мовлення. - Харків: Основа, 2017.- 160 с.

7. First Aid Arts. URL: <https://www.firstaidarts.org/>

УДК: 371.3

РОЗВИТОК ТА ВИКЛИКИ СИСТЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Шевченко Володимир,

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри спеціальної освіти факультету педагогічної освіти, Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті розглядаються розвиток та виклики системи спеціальної освіти у сучасному вимірі. Підкреслюється важливість забезпечення дітей з особливими потребами якісною та конкурентоспроможною освітою в умовах її реформування та руху країни до європейської спільноти. Автор зазначає, що післявоєнний розвиток України неможливий без оновлення та розвитку національної освіти, зокрема спеціальної, з якою пов'язані перспективи економічного добробуту країни та громадян і подолання духовної та моральної кризи в суспільстві, розгортання науково-технічного прогресу, відродження національної самосвідомості, інтеграція України до світового співтовариства.

Ключові слова: сучасні виклики, реформування освіти, спеціальна освіта, діти з особливими освітніми потребами.

The article discusses the development and challenges of the special education system in the modern dimension. The author emphasizes the importance of providing children with special needs with quality and competitive education in the context of its reform and the country's movement towards the European community. The author notes that the post-war development of Ukraine is impossible without the renewal and development of national education, including special education, which is associated with the prospects for the economic well-being of the country and its citizens and overcoming the spiritual and moral crisis in society, the development of scientific and technological progress, the revival of national identity, and Ukraine's